

**РОЛЬ ІНСТИТУТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В
УПРОВАДЖЕННІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ**

Досліджено природу інституту місцевого самоврядування як права та спроможності територіальної громади виконувати певні функції щодо забезпечення основних питань життєдіяльності територіальної громади в межах своєї компетенції та під власну відповідальність, що визначає його провідну роль в реалізації регіональної політики сучасних держав. Концепція сталого розвитку, необхідність подальшого зміцнення місцевої демократії, урбанізація, міграція та інші загальносвітові процеси значно посилюють увагу до регіонального рівня влади та органів місцевого самоврядування, через які вона впроваджується в життя. Доведено, що система місцевого самоврядування потребує значних реформ, спрямованих на підвищення їх компетенцій та зміцнення матеріальної та фінансової основ їх функціонування. Для цього провідні країни світу та Україні зокрема вдалися до адміністративно-територіальних та муніципальних реформ.

Ключові слова: регіональна політика, інститут місцевого самоврядування, повноваження, децентралізація.

**РОЛЬ ИНСТИТУТОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ
В РЕАЛИЗАЦИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ
ГОСУДАРСТВА**

Исследована природа института местного самоуправления как права и возможности территориальной общины выполнять определенные функции по обеспечению основных вопросов жизнедеятельности территориальной общины в пределах своей

компетенции и под собственную ответственность, что определяет его ведущую роль в реализации региональной политики современных государств. Концепция устойчивого развития, необходимость дальнейшего укрепления местной демократии, урбанизация, миграция и другие общемировые процессы значительно усиливают внимание к региональному уровню власти и органов местного самоуправления, через которые она внедряется в жизнь. Доказано, что система местного самоуправления требует значительных реформ, направленных на повышение их компетенций и укрепление материальной и финансовой основ их функционирования. Для этого ведущие страны мира и Украина в частности прибегли к административно-территориальным и муниципальным реформам.

Ключевые слова: региональная политика, институт местного самоуправления, полномочия, децентрализация

Chelak Oleksandr

ROLE OF THE INSTITUTIONS OF LOCAL GOVERNMENT IN THE IMPLEMENTATION OF STATE REGIONAL POLICY

They studied the nature of the institute of local government as the right and capacity of territorial communities to perform certain functions to provide basic life issues of territorial communities within its jurisdiction and under its own responsibility that determines its leading role in the implementation of regional policy of modern states. The concept of sustainable development, the need for further strengthening of local democracy, urbanization, migration and other global processes considerably increase attention to regional and local authorities, through which it is implemented in practice. Proved that the system of local self-government requires significant reforms aimed at enhancing their competencies and strengthen the material and financial bases of their operations. For this leading countries and Ukraine in particular resorted to administrative-territorial and municipal reforms.

Keywords: regional Policy, institution of local government powers, decentralization

Постановка проблеми. Сучасний світ, який охоплений ідеями сталого розвитку територій та зміцнення демократії в усьому світі, значно актуалізує питання регіонального розвитку та місцевого самоврядування. Абсолютно всі упевнені, що вони взаємопов'язані та виконують дуже важливу роль в розвитку сучасних суспільств. Саміти самого найвищого рівня завжди піднімають питання про якість регіонального розвитку і наголошують на необхідності подальшого трансформування системи місцевого самоврядування. Саме тому більшість країн світу наприкінці ХХ – початку ХХІ століття вдалися до масштабних адміністративно-територіальних реформ. Отже, виникає потреба у з'ясуванні ролі інститутів місцевого самоврядування в упровадженні регіональної політики сучасних держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням регіональної політики приділили увагу чимало відомих класиків суспільно-політичної науки, серед яких варто відмітити К. Віара, А. Гамільтона, А. Дайсі, Д. Елерса, А. де Токвіля, Р. Уоттса та ін. Серед українських учених слід відмітити роботи Л. Дунаєвої, В. Куйбіди, Ю. Маслова, А. Матвієнка, Р. Мінченко, Г. Музиченко, Б. Руснака, Є. Садикової, Т. Титаренко та інших сучасних авторів.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Особливістю сучасного стану розвитку проблеми є дослідження ролі місцевого самоврядування в умовах проведення в Україні децентралізаційних реформ, спрямованих на зміцнення його відповідальності та ролі у здійсненні всіх питань соціально-економічного та суспільно-політичного життя, зокрема й регіональної політики.

Мета статті. Ця стаття має на меті дослідити роль органів місцевого самоврядування в реалізації регіональної політики сучасних держав та в Україні зокрема шляхом аналізу природи інституту місцевого самоврядування, його повноважень в сучасних державах та в Україні та можливих напрямків посилення його впливу на регіональну політику в ході децентралізаційних процесів.

Викладення основного матеріалу. При дослідженні будь-якого явища суспільного життя виникає потреба в з'ясуванні первісного змісту поняття, що визначає це явище, як своєї методологічної основи, на якій має ґрунтуватися аналіз цього явища і вирішуватися

актуальні проблеми його становлення та розвитку як феномену.

Найчастіше в сучасній зарубіжній та вітчизняній літературі термін «самоврядування» вживається у вузькому розумінні як синонім місцевого самоврядування, такого, при якому відносно автономне управління публічними справами здійснюється населенням відповідної адміністративно-територіальної одиниці безпосередньо або через утворені ними органи, а не через центральні органи влади. У такому значенні це поняття сформулювалося відносно недавно, хоча ідеї та практика місцевого самоврядування виникли в найдавніші часи.

При такому вузькому розумінні основна увага концентрується здебільшого на характеристиці «статисти» місцевого самоврядування, а не його динаміки. У той же час такий підхід до аналізу явища місцевого самоврядування об'єктивно є недостатнім, оскільки не розкриває саму технологію його функціонування, механізмів взаємодії місцевого самоврядування з іншими елементами суспільного устрою, проблематики дублюючих контурів, позитивних і негативних зворотних зв'язків в макросистемі суспільство - держава, бо норми права не можуть охопити всіх аспектів місцевого самоврядування, яке є набагато більш складним і різноманітним явищем, ніж можна зробити висновок, спираючись на формальний аналіз.

Влада територіальної громади, на відміну від влади добровільних об'єднань громадян, трансформується по суті у владу, легітимізовану державою, що врешті-решт, знайшло відображення в закріпленому в Конституції праві органів місцевого самоврядування приймати в межах повноважень, визначених законом, рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території [6, 144]. При цьому останні не мають потреби ні в якому санкціонуванні з боку органів державної влади, хоча їх виконання в разі необхідності може забезпечуватися заходами державного примусу, зокрема заходами юридичної відповідальності. Тобто, мова йде про наділення органів місцевого самоврядування відповідними юридично-владними повноваженнями (в тому числі органів державної виконавчої влади), які, як відомо, характеризують лише державно-правові явища.

Наявність влади у певній соціальній спільноті ще не означає, що в її рамках обов'язково здійснюється повноцінне самоврядування. Однією з визначальних методологічних основ, на якій має базуватися

аналіз самоврядування (в тому числі і місцевого) як явища суспільного життя, має бути відповідність практичних форм його реалізації з теоретичної формулою, за якою відбувається об'єднання (злиття) суб'єкта й об'єкта управління.

Управління в системі місцевого самоврядування (як, зрештою, і державне управління) здійснюється здебільшого не безпосередньо самою територіальною громадою, а через відносно відокремлений місцевий апарат управління. Його існування диктується, перш за все, об'єктивними потребами професіоналізації та спеціалізації управління, обумовлених ускладненням суспільних процесів, які вимагають, щоб функції управління здійснювалися на постійній основі спеціально підготовленими людьми. А це, в свою чергу, передбачає формування відносно самостійного прошарку місцевої і регіональної бюрократії, інтереси якої, як відомо, часто можуть не збігатися (і не збігаються) з інтересами територіальних громад [4, 27].

Загальносвітові тенденції і закономірності розвитку більшості видів сучасних міст відкривають нові перспективи розвитку людства, посилюють соціальні, економічні, соціокультурні, екологічні наслідки, ускладнюючи завдання, які постають перед владою конкретного міста. Г. В. Музиченко, аналізуючи нові виклики перед місцевим самоврядуванням, виділяє наступних п'ять найвагоміших завдань, які повинні стати предметом його функціонального призначення в сучасну добу [5, 265-267]:

1. Урбанізація – процес збільшення пропорції міського населення.
2. Демографічний вибух.
3. Метрополізація – процес утворення метропольних територій чи метрополій – регіонів, що включають ряд адміністративно-територіальних одиниць із високою концентрацією населення та економічною активністю. Держава поступово втрачає монополію на владу через посилення ролі місцевого самоврядування, горизонтальних зв'язків мегаміст і метрополій як центрів світового розвитку. Тому перед владою розвинутих держав постають завдання принципової зміни вертикальних відносин між державою і містом за принципами партнерства і координації взаємодії міст і метрополій.
4. Глобалізація.
5. Інформатизація – тенденція, що підвищує можливості

людства у різних сферах суспільних відносин за допомогою сучасних інформаційних технологій. Вона сприяє кооперації міст, пошуку нових напрямів і форм співробітництва з метою розробки стандартів, спільного ресурсного забезпечення і вирішення проблем розвитку міст, місцевого населення, відносин держав і міст.

Реформування у сфері місцевого самоврядування може давати потужний поштовх для прискорення розвитку суспільства загалом. Ключовим інструментом для успішної трансформації вітчизняної системи місцевого самоврядування має бути науковий та інституційний супровід реформ. Адже для підвищення ефективності функціонування системи місцевого самоврядування видається необхідним забезпечення збалансованості здійснюваних функцій шляхом утворення на регіональному рівні повноцінних виконавчих органів районних і обласних рад та модернізації окремих елементів і розширення їх переліку за рахунок інституційних форм, що на практиці довели свою дієвість.

Виклики, які постали перед Україною в 2014 р., значною мірою були зумовлені тим, що в державі за роки незалежності не вдалося сформувати сильне місцеве самоврядування, яке б ефективно вирішувало питання місцевого значення, забезпечивши тим самим поліпшення умов життя українців та звільнивши органи центральної влади від не властивих їм функцій. Хоча потреба в реформуванні місцевого самоврядування обговорювалася в державі на усіх рівнях майже всі роки існування української державності, спроби його здійснити досі не були успішними. Сьогодні децентралізація – це вже не просто бажання поліпшити публічне управління, а необхідна передумова виходу з політичної кризи, яка склалася в Україні.

Повноваження органів місцевого самоврядування, як їх права і обов'язки, у сукупності становлять їх компетенцію. Повноваження визначаються двома факторами: законодавчим закріпленням та спроможністю територіальних громад їх реалізовувати. Законодавче закріплення повноважень є принципом, проголошеним Європейською хартією місцевого самоврядування. Виходячи з цього принципу держава на рівні закону відмовляється від частини повноважень і ресурсів та наділяє ними місцеве самоврядування. При цьому Хартія не розрізняє місцеве самоврядування за адміністративно-територіальними одиницями, що, відповідно, свідчить про те, що її

принципи щодо визначення повноважень стосуються всіх органів місцевого самоврядування в Україні, зокрема й регіонального рівня. Таким чином, визначення повноважень усіх органів місцевого самоврядування в Україні є виключним повноваженням Української держави на рівні її Конституції та законів [Див. : 4].

Повноваження органів місцевого самоврядування відповідно можна поділити на три види: власні повноваження органів місцевого самоврядування; передані державою на основі закону окремі повноваження органів виконавчої влади та повноваження, передані на договірній основі.

Власні повноваження органів місцевого самоврядування є їх суверенними правами і обов'язками. Власні повноваження органів місцевого самоврядування, до системи яких в Україні відносять сільські, селищні, міські Ради та їх виконкоми, районні і обласні Ради, передусім спрямовані на забезпечення прав і свобод жителів територіальної громади та забезпечення її соціально-економічного розвитку. Зважаючи на відсутність територіальних громад в районах та областях, власні повноваження районних та обласних рад спрямовані на вирішення спільних інтересів розташованих у цих адміністративно-територіальних одиницях громад. Особливістю власних повноважень є та, що вони можуть бути успішніше реалізовані органами місцевого самоврядування, аніж представниками держави у цих територіях.

Крім того, питання, що вирішуються територіальними громадами та утвореними ними органами, також називають «питаннями місцевого значення». До таких питань Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» відносить широке коло повноважень, які поділяються:

1) на виключні повноваження сільських, селищних, міських Рад – вирішуються виключно на сесіях;

2) на повноваження виконавчих органів відповідних Рад.

Наділення законодавцем повноваженнями не територіальної громади, а органів місцевого самоврядування, передбачає наявність не одного, а кількох суб'єктів відповідальності – рад та їх виконавчих органів. Хоча в Конституції України сільські, селищні міські голови не визначаються органами місцевого самоврядування, Закон про місцеве самоврядування відносить їх до системи місцевого самоврядування,

визначаючи їх як головних посадових осіб територіальної громади та наділяючи їх відповідним повноваженнями у вирішенні питань місцевого значення.

Отже, сільські, селищні міські голови виступають як самостійні суб'єкти відповідальності за вирішення питань місцевого значення. Загальним є правило, відповідно до якого органи та посадові особи місцевого самоврядування є підзвітними, підконтрольними і відповідальними перед територіальними громадами. Територіальна громада у будь-який час може достроково припинити повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування, якщо вони порушують Конституцію або закони України, обмежують права і свободи громадян, не забезпечують здійснення наданих їм законом повноважень.

Відповідальність районних і обласних рад зумовлюється, з одного боку, тим, що частка їх повноважень є похідною від сільської, селищної, міської рад, а з другого – необхідністю делегування частки своїх повноважень районними і обласними державними адміністраціями.

Як зазначає німецький науковець Д. Елерс, безперечно, законодавець з огляду на свої права, може встановити для місцевої громади які-небудь інші повноваження, крім тих, що зачіпають спільне проживання та існування членів громади та мають для них значення саме як для членів даного комунального утворення, однак при цьому він повинен обмежуватися рамками, в які він поставлений конституційно-правовими гарантіями місцевого самоврядування [9, 69]. Такий підхід свідчить, що громади також можуть вирішувати завдання державного рівня у випадку, коли державі вигідніше використовувати місцеві переваги громад.

У Конституції України завдання державного рівня формалізуються як «передані державою на підставі закону повноваження». У Законі останні отримують назву «делеговані повноваження». Загальний принцип відповідальності за делеговані повноваження передбачає, що органи та посадові особи місцевого самоврядування з питань здійснення ними делегованих повноважень органів виконавчої влади є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади. Водночас стосовно саме відповідальності за делеговані повноваження слід поділяти точку зору, яка полягає в тому,

що відповідальність повинні нести органи місцевого самоврядування, що безпосередньо здійснюють делеговані повноваження за правилами, встановленими для притягнення до відповідальності відповідних державних органів, на які чинним законодавством покладається реалізація таких повноважень [8, 69]. Формальний бік відповідальності за реалізацію органами місцевого самоврядування делегованих повноважень нічим не відрізняється від відповідальності за здійснення власних повноважень.

На думку групи українських дослідників з державного управління, забезпечення реальної відповідальності органів місцевого самоврядування за реалізацію закріплених за ними повноважень може бути здійснене в разі дотримання таких умов:

- визначення на рівні держави і закріплення в Законі про місцеве самоврядування з розкриттям їх змісту основних принципів побудови системи місцевого самоврядування в Україні.

- дотримання принципів Європейської хартії місцевого самоврядування українським законодавцем. Відповідно до цих норм суверенні повноваження реалізуються органами місцевого самоврядування «під власну відповідальність», за реалізацію ж переданих державою повноважень має настати солідарна відповідальність і органу самоврядування, і державної інституції, повноваження якої отримав для виконання орган місцевого самоврядування через процедуру делегування чи передачі;

- не лише декларування, а й реальна відповідальність системи місцевого самоврядування за реалізацію покладених на нього повноважень;

- вирішення питання відповідальності, що зумовлює і необхідність визначення об'єктів комунальної власності, розпорядження якою з боку органів місцевого самоврядування не повинно здійснюватися на шкоду територіальній громаді і державі [Див. : 1].

Успішна реалізація реформи системи місцевого самоврядування в Україні потребує подальшого правового забезпечення розширених повноважень громад та органів місцевого самоврядування, що їх представляють. Основним позиційним документом щодо реформи децентралізації є Концепція реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні,

схвалена 1 квітня 2014 року. Вона встановлює основні завдання, принципи та етапи реформування системи місцевого самоврядування, а також Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» [7].

Аналіз цих документів свідчить про те, що положення Концепції реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні є досить масштабними та загальними, а програмні документи уряду виявляються досить фрагментарними, не здатними дати відповіді на всі питання, що породжує й правову недосконалість й відсутність механізму чітких дій, що в результаті й призводить до гальмування просування реформи місцевого самоврядування в Україні.

Реформа системи влади в Україні, спрямована на децентралізацію, першочерговим завданням має укріплення територіальних громад. Цей процес не може бути довільним, оскільки будь-яке укрупнення має свої логічні межі. Відстань від центру громади до її найдалшого населеного пункту має бути такою, щоб у екстрених випадках її не довше ніж за 30 хвилин могли подолати пожежна команда, швидка допомога, поліцейський патруль. Допомога, надана через більший проміжок часу, різко втрачає ефективність. Питання визначення меж нових, об'єднаних громад вирішуватиметься органами влади обласного рівня з урахуванням як об'єктивних критеріїв, так і думки громадян.

Після консолідації громад села, які не матимуть власних сільрад, будуть представлені в місцевій раді своїми депутатами, а у виконкомі – сільськими старостами. Старости та депутати здійснюватимуть зв'язок між односельцями і владою громади та вирішуватимуть різні проблеми його жителів у раді та виконкомі. Повноваження старости будуть визначені додатково в спеціальному законі. До центрів спроможних громад (тобто ближче до громадян, що живуть поза райцентрами) будуть перенесені з районних центрів місця надання низки важливих послуг – адміністративних, соціальної допомоги через територіальні центри, пожежні, правоохоронні, санітарно-епідеміологічної служби тощо. У разі нестачі приміщень, інших елементів інфраструктури для надання всіх необхідних послуг громадам надаватиметься допомога з державного бюджету на їх придбання чи побудову.

Крім того, створюються виконавчі органи районних і обласних рад. Їм буде належати реальна влада в регіонах. Це посилює місцеве самоврядування, робить систему влади в регіонах справді демократичною – управляти регіонами будуть суб'єкти, обрані в ході місцевих виборів.

Узагальнюючи початковий етап децентралізації влади, зазначимо, що укрупнення громад та надання місцевим органам влади додаткових функцій та повноважень в сфері бюджетного забезпечення, виявило серед позитивних моментів й певний перелік недоліків. Зокрема, у Стратегічному плані залишається невизначеним та нечітким інструментарій подолання таких суспільних «хвороб», як олігархалізація місцевого розвитку та механізм забезпечення територіальної цілісності України в умовах зовнішніх загроз та ризиків наростання відцентрованих тенденцій в державі. У тактичному плані спостерігається недостатність зусиль з підтримки та заохочення самоврядних засад реформи.

До таких проблем Э. Садикова відносить: обмеженість повноважень та нечітке розмежування функцій між центром та регіонами, невизначеність обсягу повноважень та відповідальності місцевих державних адміністрацій; високий рівень бюджетно-фінансової залежності місцевих бюджетів від центру; невирішеність питань, пов'язаних із регулюванням землевідділення, реєстрацією прав на землю на місцевому рівні, тощо; застарілий адміністративно-територіальний устрій в Україні, що не відповідає вимогам часу [Див. : 6].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, проведений аналіз стану ролі інститутів місцевого самоврядування в упровадженні регіональної політики держави засвідчив, що повноваження щодо здійснення регіональної політики сучасні держави відносять до компетенції органів місцевого самоврядування, оскільки тільки останні здатні своєчасно та ефективно управляти більшістю питань життєдіяльності території. Тому якість реалізації регіональної політики певним чином залежить від якості запровадженої в державі системи місцевого самоврядування. В Україні усунути всі недоліки та сформувану нову систему, спроможну відповідати національним традиціям та викликам часу покликана реформа місцевого самоврядування, що має на меті децентралізацію влади в українському

суспільстві та підсилення ролі інституту місцевого самоврядування в національній системі влади. Наразі вона передбачає значне розширення повноважень представницьких органів влади, укріплення територіальних громад, зміцнення фінансової та матеріально-технічної основи діяльності органів місцевого самоврядування в Україні.

З огляду на це перспективним бачиться звернення до поставленої проблеми по завершенню децентралізації влади та управління в Україні, а також аналіз всіх факторів, які стримують ефективну реалізацію процесів реформування в сучасній Україні.

Література

1. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін.]; Центр політико-правових реформ. – К. : Москаленко О. М., 2012. – 212 с.

2. Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика. Посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів / Б. А. Руснак. – Одеса, 2011. - 536 с.

3. Музиченко Г.В. Демократичний процес на регіональному рівні: Монографія / Г. В. Музиченко / Під ред. д.е.н., проф. С.О. Матвєєва. – О.: ОДЕУ, 2007. – 192 с.

4. Музиченко Г. В. Сучасне місцеве самоврядування в Україні: стан наукової розробки та перспективи подальшого дослідження / Г. В. Музиченко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К. , Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2007. – Вип. 11. – С. 174-184.

5. Музиченко Г. В. Концептуалізація державної політики країн пострадянського простору в умовах глобалізаційних змін : Монографія / Г. В. Музиченко. – Одеса : Друкарський дім, 2012. – 394 с.

6. Садикова Є. Правовий стан місцевого самоврядування: теоретичні аспекти та їх практичне втілення в сучасній Україні / Є. Садикова // Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події», Львів, 2015. – Режим доступу: <http://ubgd.lviv.ua/moodle/mod/folder/view.php?id=8329>

7. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» Україні [Електр. ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

8. Уваров А. А. О государственных полномочиях в компетенции органов местного самоуправления // Государство и право. – 2002. – № 10. – С. 68–72.

9. Элерс Д. Местное самоуправление в Германии / Д. Элерс // Государство и право. – 2002. – № 3. – С. 68–74.

1. Detsentralizatsiya publichnoyi vlady: dosvid yevropeys'kykh krayin ta perspektyvy Ukrainy / [Boryslavs'ka O. M., Zaverukha I. B., Shkolyk A. M. ta in.]; Tsentr polityko-pravovykh reform. – K. : Moskalenko O. M., 2012. – 212 s.

2. Mistseve samovryaduvannya v Ukraini: teoriya i praktyka. Posibnyk dlya deputativ mistsevykh rad ta sil's'kykh, selyshchnykh, mis'kykh holiv / B. A. Rusnak. – Odesa, 2011. - 536 s.

3. Muzychenko H.V. Demokratychnyy protses na rehional'nomu rivni: Monohrafiya / H. V. Muzychenko / Pid red. d.e.n., prof. S.O. Matvyeyeva. – O.: ODEU, 2007. – 192 s.

4. Muzychenko H. V. Suchasne mistseve samovryaduvannya v Ukraini: stan naukovoï rozrobky ta perspektyvy podal'shoho doslidzhennya / H. V. Muzychenko // Suchasna ukrayins'ka polityka. Polityky i politolohy pro neï. – K. , Mykolayiv : Vyd-vo MDHU im. P. Mohyly, 2007. – Vyp. 11. – S. 174-184.

5. Muzychenko H.V. Kontseptualizatsiya derzhavnoyi polityky krayin postradyans'koho prostoru v umovakh hlobalizatsiynykh zmin : Monohrafiya / H.V. Muzychenko.– Odesa: Drukars'ky dim, 2012. – 394 s.

6. Sadykova Ye. Pravovyï stan mistsevoho samovryaduvannya: teoretychni aspekty ta yikh praktychne vtilennya v suchasniy Ukraini / Ye. Sadikova // Vseukrayins'ka nauково-praktychna Internet-konferentsiya «Humanitarnyy vsesvit: lyudy, ideyi, podiyi», L'viv, 2015. – Rezhym dostupu: <http://ubgd.lviv.ua/moodle/mod/folder/view.php?id=8329>

7. Stratehiya staloho rozvytku «Ukrayina-2020» Ukraini [Elektr. resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

8. Uvarov A. A. O gosudarstvennykh polnomochyakh v kompetentsyy orhanov mestnoho samoupravlenyya // Gosudarstvo y pravo. – 2002. – # 10. – S. 68–72.

9. Элерс Д. Местное самоуправление в Германию / Д. Элерс // Государство y pravo. – 2002. – # 3. – S. 68–74.

***Рецензент:** Музиченко Г.В. д.політ.н., професор, професор
кафедри політичних наук і права Південноукраїнського національного
педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*

24.10.2016